

ARV & AKT!

ISSN: 1502-8070

KultOrg

Panskandinavisk tidsskrift nr 1 årg. 6, 2006

VESTENS KANON

For foreningens medlemmer vil vi framover komme til å ha ei "obligatorisk" leseliste som vi vil at man skal arbeide seg igjennom. Denne leselista vil ikke være større enn maks 10 titler og vil kun virke som et fundament for videre lesning. Det er også et hovedpoeng at de som er medlemmer og leser bladet vårt skal ha en noenlunde lik referanseramme for å gjøre emnene vi tar opp i bladet mer forståelige. Om det ikke er de mest interessante bøkene kan hende, så har vi plukket ut paradigmeskifterne og de introduserende.

For oss er det snakk om å skrape sammen et grunnlag for våre hovedmål. Hvis man imidlertid beveger seg videre fra våre 10 titler, kommer man inn på et tapt område med Europeisk dannelses, mildt sagt et marginalisert stykke oppdragelse i samtidens Skandinavia. Klassikerne fra Vestens Kanon vil nok kun overleve som på leselister for spesielt interesserte i årene som kommer, men har i fortiden vært helt sentralt i dannelsen av den førmodernistiske europeeren. Bøkene som er foreslått til Vestens Kanon vil man neppe kunne lese ut på en levetid, men listene finnes så vel som bøkene.

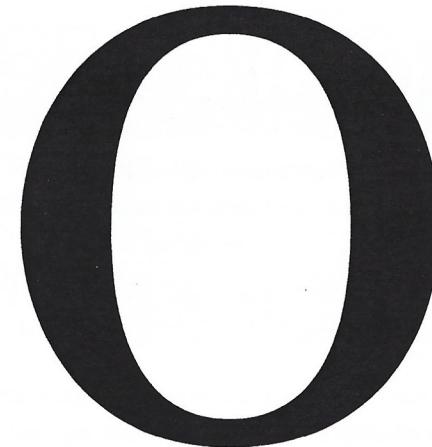
Vegard Chapman - 20.05.2006

En dag vil det siste portrettet av Rembrandt og den siste takten av Mozart slutte å være til—selv om kanskje et farget lerret og noen ark med noter fortsatt vil finnes—fordi det siste øyet og det siste øret mottakelig for deres budskap vil være borte.

—Oswald Spengler, 1918

Det er stengetid i Vestens hager, og fra nå av vil en kunstner bli dømt kun av hans ensomhets ekko, eller kvaliteten på hans fortvilelse.

—Cyril Connolly, 1949

INNHOLD

- 2 Leder
Av Vegard Chapman
- 4 Redaksjonelt
Av Jarle Øvrehus
- 5 Heilage tre
Av Olaf Hanssen
- 10 Omtaler
Av Kjell Brevik
- 14 Bersærkerne og sjælsforståelsen i den nordiske mytologi
Av Jacob Christiansen
- 18 Opplevelser i en nordmørsdal
Av Kjell Brevik
- 22 Likbålet og heimskringa i urindoeuropeisk religion
Av Mathieu Laroche
Oversatt av Vegard Chapman

Redaksjon
Vegard Chapman
vegard.chapman@kultorg.no

Jarle K. Øvrehus
jarle.ovrehus@kultorg.no

Adresse
KulturOrgan Skadinaujo
Pb. 20
0313 Oslo
Norge

E-post
istab@kultorg.com

Telefon
(+47) 980 91 617

Verdensvennen
www.kultorg.com
www.kultorg.dk
www.kultorg.no
www.kultorg.se

Andre kontakter
Foreningen KOS
Mailbox 10103
Postboks 2175
1017 København K
Danmark

Telefon
(+45) 30 25 62 50

E-post
istab@kultorg.dk

Abonnement
150 DKK, NOK, SEK

ISSN: 1502-8070. © KulturOrgan Skadinaujo, Oslo 2006.
Det er forbudt å kopiere materiale fra denne publikasjonen med henhold til åndsverksloven. Unntak kan kun forekomme etter avtale med den enkelte tekstforfatter eller redaksjonen.
Vi bruker APA (American Psychological Association) referansestil i egenprodusert materiale.

Foto: © Mathieu Laroche s. 1, 4, 6 } { © Vegard Chapman s. 20, 28

Redaksjonelt

I dette nummeret vil du få presentert flere gode artikler. To av dem dreier seg om mytologisk forskning og to av dem om hellige og mektige trær. Omtalene er også på sin plass. Vi har gjort en liten endring i innholdet i dette nummeret i forhold til tidligere numre. Nyhetene og notisene har vi valgt å ta bort, da mesteparten av dette uansett vil komme på nettsidene våre.

Vi er såpass ydmyke i KultOrg at det er såvidt jeg tør nevne dette, men vi har valgt å skru opp prisen til 150,- i året for abonnenter og medlemmer. Dette av den grunn at trykkeri- og portokostnadene blir for store i forhold til inntektene vi har. Hvis DU lover at du betaler den regningen du får, støtter oss videre i vårt arbeide og dermed har den unike muligheten til å være med de opplyste, lover VI at vi skal fortsette den samme tradisjonen, forbedre den og forhåpentligvis øke antall utgivelser.

Vel lesning!

Jarle Øvrehus - 24.05.2006

HEILAGE TRE

— MED SEGNER UM OFFERSKIKKAR I JOLEVEITLONE

Av OLAF HANSEN

Der er gamalt tuntreet i Noreg. Kor gamalt veit me ikkje, men truleg i frå allra fyrste busetjing. For det første primitive menneske hadde alt det som var i naturi ei meinung, og mannaætti livde meir saman med naturi då enn no. Moder jord var sams for all skapnad, for alt liv.

Menneskja såg kor livskrafti ovra seg, t. d.: tréi, korleis dei grodde og rann upp til store lauvrike tre, og dei kom til å elska dei. Dette var ein løynd arv. -

Heilage tre - heilage lundar av tre - finn ein hjå mange folkeslag, ikkje berre hjå vår ætt, germanarane.

Tuntreet vart sett i garden - i tunet - visseleg for at dette skulle gjeva trivnad og sæle for garden. Det var ei plikt for deim som budde der, å stella og varna det, slik at det treivst. Det var ættarfaren som ruppe og bygde garden og som sette fyrste stuven. Treet vart eit ættarsymbol.

I tunet og heist i det store, hole treet, livde etter folketrui, tunkallen, tunvorden. Han varna heimen og folket for alt vondt. Folk såg han ikkje, men folkekjensla sagde at han var der. Jamnt

var den kjensla so livande, at dei såg skimen av han ender og då. Difor laut bustaden hans helgast og vyrdslast. Ingen måtte brjota greinene, ingen måtte skjera i borken. Di større trei vart, di betre. Og var nokon so skamdjerv å hogga treet eller på onnor måte øyda treet, vilde forbanningi fylgja han, og brotsmannen verta ein usæl mann. Trei vart noko av trudomen. Tuntredyrkingi vart so ålmenn i Noreg at Heilag-Olav sette påbod um at trei skulde øydast. For honom stod det som ei avgudsdyrkning, som folket måtte bergast i frå. Men det synte seg å vera langt til botnar her, for tuntreet heldt seg. Og mange av desse kjempetrei stend som livande minnesvardar den dag i dag. Stend som minne um ei tid, - ikkje so langt undan, då folket på tunet ikkje hadde gløymt

tunkallen, og ikkje fekk ro på seg fyrr dei t. d. - um jolekvelden hadde bore øl og anna gardsens avdrått til han som heldt seg i den store stuven, han som var gardvord.

Treet vart og heilagt av di den fyrste busetjingsmannen kanskje gav garden namen etter eit slikt stort tre som merkte seg ut framum hine. Kan henda han gjymde dei fyrste arbeidsveldene sine inne i den hole stuven. Kanskje han og hengde nisteskreppa si på ein turknagg i same treet og hadde sine kvileykter under den lauvrike kruna, medan han rudde tufti til den nye heimen og garden.

No er vel mange av den meining at desse gamle trei ikkje hev noko verd, men mange av dei hev havt og hev sitt

verd både for kunstmålaren, skalden og vitskapen.

Ser me på dei fråseger det folkloristiske tilfang gjev oss um dette emnet: vettetre eller heilage tre, vil me finna at folketrui um desse hev halde seg utruleg lenge i mange grender og sume stader heilt fram til vår tid, ja, til dagen i dag. Soga um desse tuntrei er uskrivi enda, og kjem ho nokon sinne, vert det ingi liti bok.

Fyrr me tek fyre oss sume av desse enda levande kulturminne, vil me fletta inn nokre diktarord som syner kor livande tradisjonen hev vore um at tunreet ikkje måtte rørast, men varnast av huslyden, elles gjekk det gale både med livslagnaden og ætti i tunet.

Me høyrer ein liten afterljom i den kjende, vedkjømelege folkevisa frå Telemark um Håvard Hedde. Han åtte ein liten gard, men hadde two gilde furor. Den eine vilde han hogga um det kneip, den andre skulde vera til likkistevyrke. - Lagnaden vart at han "laut reisa i fra Lanjei den myrke haustenott". -

I 1780-90-åri sat diktarpresten Claus Frimann under det gamle asketreet i tunet på Selje prestegard. Treet som "havde tolv favnetykke grene" - er longo burte.

*"Staa fredet til du hen i aske smulner.
Men gid den bære torn og nælder fra
første dag,
fra første stund
han dig uvenlig fælder, som råder for*

din grund.

Ei hvasse staal ei lynild fælde dig."

Og i våre dagar hev Haakon Lie kveda tunasken sin høgsong i boki "Solspelet".

J. S. C. Welhaven priser tunbjørki på Slinde i Sogndal, der bonden bar ut mjød til kvart år når grøda velberga var komi i hus.

*"Dens bark tør ingen rive og riste
og ingen tør bryde dens løv eller kviste,
hvert spirende straa, hver urt som gror
i birkens ly."*

Og i hagen på Seljords prestegård sat M. B. Landstad kring 1830 og dikta høgsong til det gamle aldetreet som presten Ole Sporv hadde planta. Treet var lange gamalt og bar lite. Kunlige menn rådde presten til å hogga det og planta eit nytt. Ein mann var komen med øksi og skulde fella det, men Landstad ropar:

*"Holdt - - -
dets liv kun naturen skal raade.
Jeg vil det pleie som jeg kan best,
den tørre rest
vel give ednu Sillejords prest,
et øble hver juleaften."*

Namngjetne i si tid var og dei tri systerfurone på Skaveldskogen i Aurdal, Valdres. Segni fortel at det var tri nonnor fra sudlandi sour dette dei til minne um ei gjesteferd i bygdene ved Strandafjorden. Andreas Aabel segjer i kvedet sitt:

*"Og de tog i skogen hver sin furuten,
plantet dem i rad ved veien.
Fredlyst skal de være. Hvo der volde
men,
utleeg vank i ville heien."*

Dei stod i two "sekel", då tok ein mann og fellte eine fura, men nokre år etter miste mannen vitet silt. - Fura hemnde seg. Nokre år etter kasta stormen dei andre yver ende.

Heilage tre, vettetre, finn me i mange bygder endå, og fleire av dei er no vortne naturfreda. Ja, i sume bygder hev me endå trui um at ein heller ikkje skal røra dei brotne kvister som vind og ver hev slite ned. Det er mange segner um at det hender ei ulukka med den som fer ille med tunreet. M. B. Landstad fortel fra Hjartdal, Telemark: "Paa Mellem-Aabø har der fra umindelig Tid staaet et stort Bjørketree, som var anseet for helligt, og ingen av Gaardens Eiere har ind-til denne Dag turdet røre det eller tage saameget som en Kvist av det. For fire Aar siden slog Lynilden ned i Bjørken og brød den over Ende, men den ligger saa-ledes som den faldt, og saaledes kommer den til at ligge til den raadner, thi ingen vil eller tør benytte den. Man har, siges det, hatt altfor mange Exemplar paa hvor farligt det er."

På Tveitebø, Valle i Setesdal, stod ei svær bjørk, "Tussebjørki". "Lauv og kvister som datt ned, raka dei innåt stommen all, so der var ein heil trosh-

aug til slutt," fortel Jon Løyland. En parallell til dette hev me frå Dynna, Gran.

I våre dagar hev me på Sordal i Bygland, Setesdal, ved "Dei heilage trei" – "Haugetaddan". Furulunden stend urøyrd den dag i dag. Inkje tre må hoggast, ingen turkvist takast derifrå. Det er ni furor, av desse er two turrfuror, "gaddar". Den eine er "Kongen". Treet mæler no (1935) borklaust 2,95 m. i rundmål, bringehøgd. Dei sju friske mæler i same høgd 2,4, 2,44, 3,75, 2,22, 2,5, 1,85 og 2,65 m. rundt.

Liknande heilage tre stend på Hannehaugen i Bygland. Dei stend so tett at trekrunone gjeng i eitt. Dei er kvistherre på innsida mot lunden. I Telemark hev me en liknande lund: Vettehaugen på Gryte, Fyresdal, med osp som vettetre.

Lundar som ovannemnde er der nok ikkje mange av lenger. Av einskilde tre, vettetre, finst der fleire. Det var tre med tjukkleik, lauvrik kruna og lenger livealder enn andre treslag som vart vettetre. Lindi er frå eldgamle tider knytt til folke- og segntradisjonen, eiki sameleis; men einer, alm, ask, svartor, raun, bjørk, selja (pil) og hyll hev og vore vettetre.

Me skal nemna nokre minne som lever enno. I Nordfjord hev me i Gloppe den namnspurde eiki på Hjelmeset. Ho stend på bøen ikkje langt frå tunet. Ein mann gifte seg med enkja på garden, han kjende ikkje til eller brydde seg lite um tradisjonen og tok og kvista dei fleste greinene av til lauvfor i vårnipa.

Av greinene fekk han tri famnar ved. Sidan hev det ingen trivnad vore på treet. Men bygdefolket totte det var ille, og han fekk lite hugnad av arbeidet.

På Eikenes, tvers yver fjorden frå Hjelmeset, stend ei eik som ingen fær lov å kvista eller hogga. Då dette er einaste eiketreet på austsida av Hyenfjorden, hev det truleg vore upphavet til gardsnamnet. På garden Lund i Davik er eit stort eiketre med formfager krune. Ein ser treet langt ute i fjorden. Det stend fritt og fint ute på eit nes. Vart freda under utskiftningi.

Frå Nordfjord fortel Jakob Aaland: Det var ei eldgamal, heilag fura på Skipenes, Nordfjordeid. Ho vart kalla Skotlefura avdi skottane då dei dreiv timberhandel i Nordfjord, 16de og 17de hundradåret, sette skipstrossone fast i treet som lutte utsyver elva som laga ein høl her. Det var lite råd å kliva upp i toppen. Der hadde hegrane reir. Dette auka heilagdomen. Men for 60-70 år attende var det ein halvfull mann som kom frå eit brudlaup, han tok og hogde treet ned. Han totte sjølv det var modig gjort, sidan ingen annan hadde våga gjera det. Men det gjekk her som andre stader. Mannen fekk ein ublid lagnad.

Frå Hardanger kjenner me tri heilage eiketre. Alle i Ullensvang. Mest namngjeti er Villure-eiki. Ho vart skada for nokre år sidan då eit lite hus som stod tett ved, brann opp. Eiki er $\frac{1}{2}$ m. yver marki 7-9 m. i rundmål og kløyver seg i two svære stuvar. Tverrmålet her

3,3 m. Høgdi er 11 m. (største stuven).

Ei uvanleg vakker eik er Brure-eiki på Lote. Ho hev namnet sitt av at her skulde brurfylgjet alltid stana på veg heimatt frå kyrkja. Kjellarmannen gav lyden øl og andre drikkevaror før dei gjekk inn i huset heime på tunet. Eiki stend attmed vegen ned til nausti.

Ei stor og vakker eik er på Alvsaker. Ho er og kjend som vettetre.

Ei jette-eik, ogvida namngjeti, stend på Lande i Setesdal, ikkje so langt frå Årdal kyrkje, Bygland. Og kalla for "kunnskapens tre". Ho er hol, og inne i holromet hev det vore 15 menneske på ein gong. - Ho stod frisk og grøn før, men etter reguleringi av Byglandsfjorden hev ho skranta og hev difor sett sine beste dagar. Det hev vore bore mykje kling og saup til dette treet i framfarne tider.

Den største av alle vettetre er Mollestad-eiki, Birkenes. Ho er og namngjeti, hylla både i poesi og prosa. Rundmål ved roti 10,12 m. Segni segjer at tret er runne av en kornstaur so stod att i åkren. På stomnen hev det nokre svære knutar. Dei trudde desse kom av ølet som vart ofra av det fyrste jolebrygget, og var eit merke på at eiki hadde god trivnad. - Kom det uår, turke, var det av di eiki hadde fått for lite av ølet. I krigsåri vart det hogge tri greiner til skipskne av tret. Stubbane syer endå. Eiki hev no sju greiner. Uppe i greinkransen vaks ei florog. Det fylgte den trui rogni, at hadde ein tannverk, var

"Av heilage tre kan me elles nemna: Eik og fura, Tveiten og Holte i Heddal, bjørk og ask på Bjørge; Seljord..."

det å skjera ein pinn av rogni til å tyggja på, då gav verkjen seg.

Av heilage tre kan me elles nemna: Eik og fura, Tveiten og Holte i Heddal, bjørk og ask på Bjørge; Seljord. Desse i Telemark. Strøtveitlinda, Drammen, lind i Vennesla ved Kristiansand, "Rokke"-fura ved Halden, "Kvinar-tall", Vegusdal, Åraks-eiki, Treungen, Balasken i Sogn, Trøgstad-eiki, Trøgstad, "Bonei"-fura, Valle o. s. b. Men her er nok mange fleire.

Ved Sagodden ved Fåvang stend ei eldgamal fura, som og er dyrka som eit heilagt tre, um det ikkje er joemat dei hev øydt på dette treet. Ivar Kleiven fortel etter folkesegni at treet er planta av jutulen i Hutibak då han skulde gjesta festemøya si i Stalbergkampen. Det skulde vera landmerkje so han ikkje køyerde i isråka på Losna jolafta.

OMTALER

MUSIKK

CONAN THE BARBARIAN

Poledouris, Basil (1992).

Conan the Barbarian : Original Motion Picture Soundtrack. The Orchestra & Chorus of Santa Cecilia og The Radio Symphony of Rome/Nino Dei: Editions Milan Music.

Det er nok delte meninger om både handling og skuespillerprestasjoner i Raffaela de Laurentiis' eventyrfilm *Conan the Barbarian* fra 1982. Uten å gå videre inn på detaljer er dette etter min mening likevel en film med visse kvaliteter.

Filmmusikken er både avhengig og uavhengig av filmen fordi den er et fantastisk virkemiddel gjennom den episke sagaen og perfekt sammensatt med handlingsgangen, men også utenfor lerretet en uvanlig stor lytteropplevelse.

Etter prologen kommer den staute *Anvil of Crom* som er lagt til smiingen av et storslagent sverd. Denne avløses av en vakker stemning som i filmen er tillagt scenene fra det kalde Norden hvor Conans far beretter om gudenes kamp mot jotnene på jorden der cimmerianernes

gud Crom mister Stålets hemmelighet på slagsletten. Dette blir mesterlig over til et heftig opprinn og noe av det mest kraftfulle jeg kjenner av kor og komposisjon; *Riders of Doom*, der fremmede krigere rir hardt gjennom skogene og meier ned en cimmerisk landsby. Adrenalinet koker i meg hver gang jeg hører denne og det er uten tvil et av de største høydepunktene. Bedre blir det ikke med kraftige saker som *Wheel of Pain* og *Battle of the Mounds*. Jeg har faktisk opplevd å få tårer i øyen-krokene av enkelte stemninger, noen ganger rett og slett fordi de er så fullkomne eller høgtidelige, og da er jeg ikke sen om å stemple godkjent. Dette verket har hornblåsing og trommedrønn så

CONAN ER STRENGT TATT EN FIKSJON, MEN HAN LEVER I ET UNIVERS PREGET AV INDOEURO-PEISKE ASPEKTER,,

det monner. *The Awakening* er en verdig avslutning på en eventyrlig reise som er i stand til å bevege de fleste følelser.

Jeg er neppe alene om mitt synspunkt på dagens filmmusikk som generelt ensformig, lite nyskapende og smaklös. I dag er filmmusikken oftest så lite varierende og fengende at den ikke er særlig mye å samle på, og det er

sjeldent man husker den mer enn et kvarter etter filmens slutt. Selv første gang jeg så *Conan the Barbarian* i en alder av rundt 10 kunne jeg ikke glemme scener med musikk som gjorde sterke inntrykk. De har hengt fast i alle de år, og som Conan såkte etter "The Enigma of Steel" har jeg lett etter dette albumet, helt til den ikke fullt så brutalt lå innpakket under juletrettet. Det finnes en eldre, amerikansk 15-spors originalutgave, men den er dessverre ikke så enkel å få tak i og er nok en utfordring for de mest innbitte av samlere og tilhengere. Dette gjør at de mest hardbarkede av oss som har sett filmen ca. 500 ganger venter forgjeves på et par fortsettelse, men det utgjør intet nevneverdig tap for lytteropplevelsen i sin helhet.

De fleste har nok et eller annet kjennskap til fantasikarakteren Conan og hans verden i den Hyboriske tidsalder. Sannsynligvis gjennom tegneserier. Det skal uansett ikke mye til for å se at skaperne har latt seg inspirere sterkt av tydelige indoeuropeiske temaer både innen religion, språk og folkeslag. Conan er strengt tatt en fiksjon, men han lever i et univers preget av indoeuropeiske aspekter. Jeg har forsøkt å finne ut hva koret synger, men har ikke lyktes i dette. Jeg mistenker derimot at det er gresk eller latinsk. Det er vanskelig og i grunn umulig å beskrive musikk, så mitt råd er at du heller anskaffer deg denne platen og lar den kjennes på kroppen. Hold godt i tøylene og la Poledouris' barbariske toner forføre deg!

Kjell Brevik

BØKER

MAN IN THE ICE

Spindler, Konrad (1994). *The Man in the Ice*. – London : Weidenfeld & Nicolson. – 305 s.

Denne velskrevne boken foreligner på norsk, etter all sannsynlighet på andre skandinaviske språk

og selv sagt på originalspråket tysk for den som foretrekker det. Torsdag 19.september 1991 oppdager et tysk ektepar på fjellvandring ved ren tilfeldighet et nedfrosset lik som stikker ut av den brånende isen ved fjellryg-

gen Hauslabjoch (ca.3000 moh.) i Ötztal-Alpene på grensen mellom Østerrike og Italia. De antar først, pga. den spinkle fremtoningen, at de har funnet en kvinne som måtte ha omkommet der for høyst tyve år siden. Det meldes ifra til nærmeste turisthytte og videre til politi på begge sider av grensen. Flere eldre forsvinningssaker trekkes frem og spekulasjonene florerer. Antagelsene

strekker seg fra begynnelsen av 1900-tallet til middelalderen. Det har aldri vært uvanlig at folk har forsvunnet sporløst i dette majeftetiske fjellriket. Ved liket dukker det bl.a. opp et redskap som tolkes som en primitiv ishakke og etterhvert tilkalles arkeologen Konrad Spindler fra Universitetet i Innsbruck. "Ishakken" viser seg å være intet mindre enn en forhistorisk kopperøks skjeftet til et barlindskraft. På grunnlag av øksen anslås alderen på funnet til å være 5000 år, og dette støttes ytterligere etter fire uavhengige kullstoff-14-prøver som avslører at liket er en mann som omkom ved fjellovergangen omkring 3300 år f.v.t., dvs. i yngre steinalder/neolitikum.

Hauslabjoch-funnet betraktes med god grunn som en arkeologisk sensasjon. De godt konserverte levningene av mannen og det medfølgende utstyret har med tiden bidratt til omfattende og verdifulle opplysninger om hans liv og dystre skjebne i bondesteinalderens Sør-Tyrol. Den stadig banebrytende teknologien har gjort det mulig å hente viktig informasjon fra den minste detalj fra funnet. Spindler tar opp det spennende spørsmålet vedrørendemannens opphav flere

steder i boken. Ved å studere tilgjengelig gjenstandsmateriale og bevarte skjeletter fra områdene som omkranser Ötztal-Alpene, argumenterer han sterkt for at ismannens etniske tilhørighet må søkes hos *Remedello-kulturen*

i det nåværende Nord-Italia. Spindlers antagelse underbygges ved nyere undersøkelser av DNA og isotoper fra lårbein og tannemalje. Resultatene forteller at hans genetikk er mellom-europeisk og at han definitivt var sørtyrolier. Han vokste opp i Eisackdalen og flyttet som godt voksen nordover til nedre Vinschgau. Han var en liten kar etter moderne målestokk; 1.58 cm. høg og kanskje i underkant av 50 kg. tung. Mannen var 46 år da han døde og var en ekte heimføding som trolig hadde oppholdt seg innen en omkrets av seks mil hele sitt liv. Funnen av kopper og arsenikk i hårstrå fra liket indikerer at han hadde drevet med metallfremstilling.

Det er vel ikke så overraskende, men sammenlignet med dagens tyrolere er andelen tungmetaller i ismannens kropp nærmest ikke-eksisterende. Han levde i en tid da Europas natur langt ifra var blitt temmet og forsuret. Jakt og fangst var fremdeles en viktig del av økonomien. Noe av ismannens

utstyr er etter all sannsynlighet tilvirket av skinn fra urokse, en art som tidligere var utbredt helt nord til sørlige Sverige og som døde ut så sent som engang på 1600-tallet.

Spindler skrev boken bare to år etter det spektakulære brefunnet. Av denne enkle grunn er ikke alle nyere forskningsresultater nevnt. Likevel var Spindler langt ifra på bærtur da han la frem sine teorier om brelikets herkomst og bakgrunn. De seneste avsløringer stadfester langt på veg hans tolkninger. Neolitikum i denne delen av Europa kjennetegnes bl.a. ved at jordbruksbosetninger ofte ble beskyttet av innhegninger, hvilket antyder stridigheter mellom ulike samfunn. Ved liket ble det funnet en uferdig bua av barlind og et pilkogger. Det siste hadde fått særlig hard medfart før mannen omkom. Spindler tolker dette som spor etter en feide mellommannens landsby og fiender utenfra. I 2001 viste røntgenbilder en inntil da ukjent flintpil i den ene skulderen. Sammen med flere stygge blåmerker og dype sår på liket, samt blod fra flere motstandere på bl.a. flintdolken er dette vitnesbyrd om en hard og voldelig kamp i

**DENS FØRSTE
DEL, SOM OM-
HANDLER OPPDA-
GELSEN OG OPP-
STYRET RUNDT,
ER SÅ SPENNEN-
DE AT JEG NES-
TEN VIL KARAK-
TERISERE DET
SOM EN FORM
FOR ARKEOLO-
GISK KRIM,,**

sammenheng med innhøstningen som førte mannen høgt til fjells der han omsider sovnet inn, - for å bli innkapslet i evig is og snø.

The Man in the Ice er en populærvitenskapelig bok, men den er såpass grundig og profesjonelt skrevet at jeg vil si den ligger i grenseland. Dens første del, som omhandler oppdagelsen og oppstyret rundt, er så spennende at jeg nesten vil karakterisere det som en form for arkeologisk krim. Deretter får vi en god gjennomgang av det rike redskapsmaterialet som tilhører funnet. Siste del av boken er avsatt til en interessant diskusjon der evt. tolkninger fremlegges. Et ryddig oversiktskart gjør det greit å orientere seg i landskapet og finne de aktuelle stedene. Selv om alt naturligvis sirkulerer rundt Hauslabjoch-funnet, fremstår ikke Spindler som noen ensport

arkeolog med et begrenset kunnskapsfelt. Innbakt i teksten dukker det til stadighet opp bemerkninger som gjør en om mulig mer fascinert. Blant annet sammenligner forfatteren deler av funnet med lignende utstyr benyttet av tyrolere frem til nylig. Teksten har til tider et akademisk preg, men den er ikke tørr og upersonlig. Artige kommentarer er ikke uvanlige og Spindler fryder seg over å kunne håne toskete, lavpannede journalister som kom med falske anklager og beskyldninger om vitenskapelig svindel i kjølvannet av oppdagelsen. Boken avsluttes med et tilleggskapittel, "Appendix on Mummies, in particular permafrost Mummies", som inspirerer til videre lesning. En ganske innholdsrik og oversiktlig bibliografi med mange fine titler, samt en oversikt over involverte forskere og en ordforklaringsliste er tegn på at det serveres kvalitet.

I ettertid har det blitt spekulert i om det følger en forbannelse med ismannen. Bl.a. ble rettsmedisineren som først undersøkte breliket drept i en trafikkulykke i forbindelse med en forelesning om funnet. Den ene fjellvandreren som oppdaget liket raste ned ifra et fjell like i nærheten av

funnstedet og omkom. Han ble åndelig beveget av sin oppdagelse på Similaunbreen og tok det som et tegn på å bli kristen. Dette var tydeligvis ikke etter steinaldermannens smak...

Kjell Brevik

Kjell.Brevik@Kultorg.No

BERSÆRKERNE OG SJÆLSFORSTAELSEN I DEN NORDISKE MYTOLOGI

Av JACOB CHRISTIANSEN

I slutningen af april gæstede Britt-Mari Nässström, professor i religionshistorie fra Göteborg Universitet, Århus, hvor hun skulle præsentere den nyeste forskning om berserkere. Anledningen var hendes nye bog **BÄRSÄRKAR – VIKINGATIDENS ELITSOLDATER**, Nordstets Förlag, der tager dette emne op.

KulturOrgan Skadinaujo havde en rapporter på stedet for at kunne give jer læsere et lille indblik i dette interessante emne.

Umiddelbart burde man måske antage at det at forbinde sjælsforestillinger med berserkere er en modsætning. Berserkere er jo krigere der engagerer sig i besindsløst raseri, men det har alligevel vist sig at der har eksisteret komplekse forestillinger om disse berserkere og deres forhold til det hinsides.

KILDERNE

Først skal vi dog hurtigt se på hvilke kilder vi har til vores forståelse af berserkene. Først og fremmest har vi de is-

landske sagaer der er nedfældet i det 11. og 12. århundrede. I disse sagaer får vi ofte et stereotyp billede af berserkere som skumle, usympatiske og vilde, der ofte kom ridende til forskellige gärde for at kræve gratis forplejning, hvilket ofte også resulterede i provokationer der medførte holmgang, nordboernes betegnelse for tvekamp. Udover de islandske sagaer har vi fornaldersagaerne der er fra det 12. til det 14. århundrede. Disse sagaer bliver dog ofte betegnet som tvivlsomme kilder, da de indeholder meget sagnstof, kamp med drager m.m. De to sidste store bidragsydere til vore kilder om berserkene er islændingen Snorre Sturlasson (d.1241), der i den prosaiske edda (den yngre edda) og

i *Heimskringla*, de norske kongesagaer, beskriver flere episoder hvor berserkere indgår. Vi finder ligeledes berserkere og ulfhednar beskrevet i Torbjørn Hornkløves *Haraldskvadet*.

ETYMOLOGI

Hvis vi går tilbage til sproghistorien, er der to mulige udlægninger af berserkens etymologi. Den første mulighed er at *ber* betyder bjørn, mens et alternativ er at det betyder *bar* (nøgen). Særk betyder i begge tilfælde skjorte, ligesom *ulfhednar* henviser til ulveskind. Ulve og bjørne var i datidens norden nogle af de farligste dyr der fandtes, så det er naturligt at krigerne har valgt dette symbol, og allerede tidligt i historien har man fundet mænd afbilledet med ulveskikkelse. Derimod har man ikke fundet mange fremstillinger af mænd som bjørne. At visse forskere har valgt at tolke *ber* som nøgen skyldes primært den romerske historiker Tacitus' beretning i *Germania* om germanerne som han fortalte kæmpede med nøgen overkrop.

HAM OG HAMSKIFTE

Oprindeligt henviser ordet *ham* både til sjælen og til menneskets kropslige ydre. Hamløbere (*hamleypur*, isl. *hamask*) var dem der var i stand til at skifte ham. Et eksempel på dette finder vi i *Egil Skallagrimssons saga*, hvor Egil ved aftenstide forvandles til et vildt dyr. Det er dog uklart om der er tale om en

forvandling til en dyreham, eller om der stadig er tale om en menneskehamb, men at Egil opnår dyriske egenskaber. Ligeledes kan man i kilderne være *hamstolinn*, hvilket vil sige at man magisk fastholdes i en ham, uden mulighed for at vende tilbage til sin oprindelige tilstand. Et moderne eksempel på dette er de såkaldte varulve. Udover bjørne og ulvehamb er der også flere eksempler på fjerham og falkeham, som hos Freya, og ørnehamb som hos Odin. Her bliver fuglen anvendt som et symbol på sjælen, hvilket er en symbolik der anvendes universelt. Odin er jo også kendt for sine ravne *Huginn* (*hugr*, hu, tanke - en del af sjælsbegrebet) og *Muninn* (minde), og hermed symboliserer ravnene at Odin sender sin sjæl på jagt efter kundskab og visdom.

Yderligere eksempler på ham-skifter er Hrapp i *Laxdæla Saga*, der beskrives som en sæl med menneskeøjne. I Egil Skallagrimssons saga har vi også Gunhild, der forvandles til en svale for at forstyrre Egils koncentration, ligesom Fritjof den Djærves saga også indeholder beskrivelse af bersærker der skifter ham.

ØVRIGE SJÆLSBEGREBER

Andre sjælsbegreber omfatter blandt andet:

Hug -jf. f.eks. tale om *den onde hugen*, *hugskott* m.m.

Vård -jf. begreber som

vålnadt,vardlokkur

Mod- jf. det at være modig – beskriver menneskets vilje-kraft.

Ligeledes møder vi i skabelsen af mennesket *ånde, sjæl og livsvarme*, der leveres af henholdsvis Odin, Høner og Lodurr, og vi har også begrebet *fylge* – den som følger, der fungere som en slags "totemdyr", ligesom vi også har *slægtsfylger, valkyrier m.m.*

MAGISKE EGENSKABER

Ser man på bersærker og andre ham-skifteres egenskaber, er det tydeligt at flere magiske kendetegn går igen: F.eks. at det ligner sin bærer, ofte viser sig ofte

i dødsøjeblikket, ligesom det ofte flytter sig overnaturligt hurtigt fra et sted til et andet. Det er også stærkere end mennesker og udtrykker ofte raseri ligesom hverken jern eller ild bider på dem. De besidder magiske egenskaber som ingen andre og nægter at lade sig døbe af de kristne, og hvis de endelig gør det forsvinder deres egenskaber. Det at kunne skifte ham opfattes ofte som noget der er skænket direkte af Odin.

HVEM VAR BERSÆRKERNE SÅ EGENTLIG?

Vi kender bersærkere helt tilbage fra folkevandringstiden, og de første skriftlige kilder finder vi omkring år 800 e.v.t. Bersærkerne forbindes med det aristokratiske ophav, hvilket vi bl.a. kan se hos Egil Skallagrimssons slægtsopphav, hvor vi får fortalt at hans far var af troldeslægt, mens moderen kommer fra en "lys og ophøjet" slægt. Det er gjort et væld af fund der dokumenterer bersærkerne færdens. Der findes flere beskrivelser fra romerriget, hvor de har haft en vis militær indflydelse. Ligeledes er der fundet Varg-figuerer i Gutenstein i Tyskland, ligesom der også er fundet afbilledede krigere der bærer vildsvin som hjelmprydning. Et interessant fund der gjort for nyligt giver endnu en gisning om bersærkernes historiske ophav. Det drejer sig om et fund i Högum i Sverige, hvor man fandt en mand liggende på et bjørneskind. Manden bar en rød skjorte, der tydeligt bare spor af at den var tildejt som ung og var brugt igennem hele

livet, idet der var indsat ekstra vidde i siderne. Interessant ved dette fund var at der på indersiden af trøjen var broderet en bjørnelignende mand, samt en enøjet mand. Man har regnet ud at et sådant broderi har taget 1700 timer at sy, hvilket svarer til 2 års intensivt arbejde. Det er tydeligt at denne "bjørneskjorte" har haft en vældig betydning, og at den sandsynligvis er ment som en magisk genstand i strid – direkte forbundet til Odin. Måske er det sådanne fund der i sidste ende skal besvare spørgsmålet om hvem og hvad bersærkerne var.
Vi i KulturOrgan Skadinaujo følger

udviklingen tæt og vender tilbage hvis forskningen laver nye opdagelser, der kan vise hvordan fortidens elite-krigere egentlig levede og døde.

KultOrg vil i et kommende nummer følge op på dette indblik i bersærkerne liv og ånd ved at se lidt nærmere på den nyeste saga-forskning, der genopretter sagaernes blakkede ry som "fiktionshistorier".

Jacob.Christiansen@Kultorg.Dk

"I disse sagaer får vi ofte et stereotypet billede af bersærkerne som skumle, usympatiske og vilde..."

OPPLEVELSE I EN NORD-MØRSDAL

Av KJELL BREVIK

ENN OM DU KUNNE FORTELLE MEG GRENDEN OG DALENS SOGE, STORTÅLLÅ... HER STOD DU STORVOKST OG FEIT AV TYRI ALLEREDEN GANGEN HENNINGENE FREMDLEDE FØRTE GEITENE TIL SETERS ETTER KRONGLETE OG VELTRÅKKEDE STØLSVEGER.

Sang eller nynnet de på nå glemte folketoner og vers der nede? Skravlet tausene om kjekke karer fra dansen på setervollen i fjorsommer eller om de premierte kyrne fra dyrskuet på Hestnes? Kvasset bamsefar klørne i barken din når han en sjeldent gang ruslet forbi her?

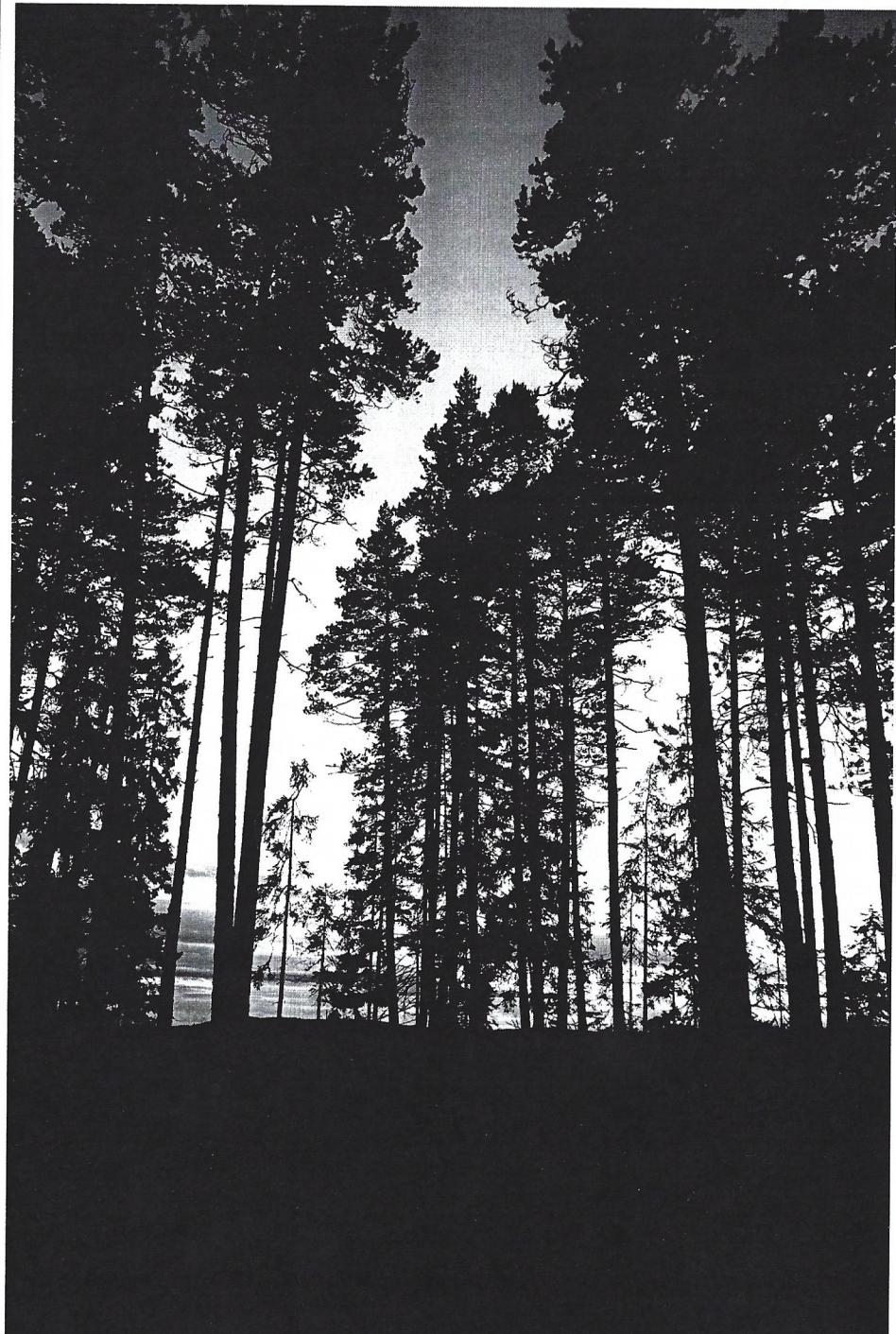
Det var på forsommeren 2005 at jeg for første gangen siden barndommen halvsprang ifra dalbotnen og oppetter den lokkende, fagre lia inni Hennadalen på Nordmør. Forventningene var store og det lovte godt, - allerede etter noen få minutters gange møtte stod jeg fremfor en bergvegg beovkst med fine hasselkjerr som klamret seg til livet på alle egnede utspring. En anseelig gammelfuru hadde ikke motstått

tyngdekraften og lå veltet nedover berget. Hvor lenge den har ligget slik er ikke meg bekjent, men opplevelsen ved å se det tjukke treet brake sammen med stein og jord etter flere hundre år som konge på haugen har visselig vært noe uforglemmelig. En smak av ødlis urlov. Kretsløpet fullendes. Her vil moser, lav og andre nedbrytere meske seg i fett furukjøtt i kanskje 200 år til. Jeg klatret videre opp og vandret i lyngen mellom osp, rogn, furu og bjørk. Lia ligger like under fjellet og blir stadig brattere, ja, nærmest farlig å kave seg frem i dess lengre opp man kommer. Her og der dukket det opp overgrodde urer, og en vakkersti tegnet seg imellom stein og tue. Den fagre løvskogen gir rom for et

yrende fugleliv. Her ligger forholdene til rette for mange ulike arter. Turen gikk innover dalen og furuene ble etterhvert grovere, - grovere enn det som idag er vanlig for området. Nå bar stien tydelig preg av å være jevnlig benyttet av sau. Vinden hadde tatt godt her. Rotveltene var mange og vitnet om en tapt kamp mot den samme naturkraft som en gang hadde latt dem spire i ly av de falne gamle. Men så... Grensen. Skillet mellom kulturskogen og det ekte kunne ikke vært skarpere og kunstigere. Med vemoed stod jeg med ett i krysset mellom en tett, kvelende granplantasje og en tragisk hogstflate med romantikkens skog bakenfor. Realiteten svir. Denne delen av lia ble uthogd og gjenplantet med en stedsfremmed, kultivert tresort for lenge siden. Dette forandret drastisk både skogsbildet og økologien i negativ forstand. Grana ble i moden alder avvirket for noen år tilbake, - en grov og skjemmende traktorveg vitner om aktiviteten. Likevel, - det som piner meg mest er at flaten etter ble fylt med små granplanter. En oppvakt kar fra nabogrenda fortalte meg om hans fine oppvekst med bestemoren som tok ham med til setra. Han har hele tiden kjempet innbitt mot hogst og planting, ikke minst i Hennadalen hvor han selv har en åkerflekk og har sauer på beite. Han husket de vakre beitene oppi lia i tiden før raseringen av kulturlandskapet og ble sorgfull over å se at den åpnede lia igjen var tilplantet. Skogbruket har altså

enda ikke tatt et ordentlig oppgjør med seg selv og sin uvettige praksis. Folk er visst tunglært når det kommer til forsvarlig og fremtidsrettet forvaltning av naturarven.

Så stod jeg der og tok meg selv i å geipe, men med det samme festet blikket seg til noe på andre siden av hogstfeltet... Det som først virket som et synsbedrag viste seg å bli en av sommerens desidert største opplevelser. For hvert steg ble det klarere og klarere for meg at det der fremme ikke kunne være noe mindre enn en kjempe av en furu! Fantes det virkelig sådane her i dalen? Hadde jeg hatt "et lite stykke Gutulia" i min egen barndoms dal uten å legge merke til det før nå? Jeg hadde visst overvurdert mine kjentmannsgenskaper. Dette kunne jeg saktens ikke erindre. Tempoet økte radikalt de siste 50 meterne og hjertet hamret hardt og snøgt. I skogsbyrnet reiste det seg en værbitt ent. Vokteren av naturskogen. Det svimlet for meg med det samme og jeg ble mildt sagt ruset av ærefrykt. Ytterst på en liten skrent tronet en gedigen krokete urfurru så tjukk at jeg nesten rakk to ganger omkring den. Et par solide greiner fra toppen hadde brukket og landet nedenfor hyllen. En del av treet var døende og hadde begynt å få det utpregede utseendet til en gadd. Oppetter den tørre stammen hadde spetter hakket ut hull til mangt et godt måltid. Men størsteparten av treet var høyst levende, og nålene var friske og grønne. Der stod

vi side om side og skuet ut over dalen og fjellene.

I høst dro jeg opp dit igjen midt i heftigste sausankingen, bevæpnet med målband. Etter tradisjonen målte jeg omkretsen i brysthøgde. Enkelt var det ikke på enmannshånd, men jeg kom etterhvert frem til et resultat på omkring 3,30 m. Hadde jeg målt lenger opp hadde nok tykkelsen økt betraktelig, muligens henimot 4 m. I Veldre i Hedmark står en furu målt til 4,75 m. ved roten og i Reinheimen finner vi Storfuruua på 4 m. i mannshøgde. Norges største registrerte furu skal ha stått i Pasviks urskog, men jeg har dessverre ikke vært i stand til å finne detaljerte opplysninger om denne. Sveriges største kjente *tall* på 4,65 m. står på Ullebo i Norrköping. Slike trær har en enorm biologisk verdi, og med dette i minne kontaktet jeg nylig Norges Naturvernforbund for å spørre om råd. Jeg har fått rikelig med hjelp til å finne alternativer for å sørge for at Stortållå skal få være i fred også i fremtiden. Skogbruksjefen må kontaktes for å sertifisere det som et såkalt *livsløpstre*. Dette, samtidet eventuelt frivillig vern fra grunneier, er nok den mest realistiske vernestatus treet foreløpig kan få, siden Miljøverndepartementet av ukjent årsak ikke er særlig engasjerte i slike saker. Jeg har også planer om å utfordre sambygginger til en konkurranse gjennom lokalavisen. Hvem kan skyte av å ha funnet den største furua i distriktet? Kanskje dukker det opp beretninger

om større eksemplarer enn Stortållå fra bratte nordmørske skoglier? Det er ikke usannsynlig. Forhåpentligvis vil dette i tillegg inspirere til å ta vare på slike trær, så skrekknhytter som kom meg for øret tidligere i høst ikke gjentar seg. En furukjempe nærmest like ruvende som Stortållå ble felt midt i kulturlandskapet innerst i en nordmørsfjord, - tilsynelatende uten innvendinger. Uttalelser som; "Jeg mener fanden meg jeg fikk over 5000 kroner bare for ett tre!" er smertelige, ikke fascinerende.

Kjell.Brevik@Kultorg.No

LIKBALET OG HEIMSKRINGLA I URINDOEUROPEISK RELIGION

Av MATHIEU LAROCHE

Hard er stien, for de som skal synge Lalo. De må gå i den mørke natten.
De må gå i den svarte gjørma.

Indoeuropeisk tredelt funksjonalisme, innført av den franske professoren Georges Dumézil er i dag velkjent og akseptert i de fleste indoeuropeiske studiefelt. Undersøkelsene hans viste at det i den indoeuropeiske sfæren var en tredelt modell som organiserte samfunnet og religionen. Fremst i gruppen fant han representantene for den første funksjonen. Denne omhandlet den magiske eller religiøse enheten (konger og prester). Så fulgte den andre gruppen representert ved en krigersk eller militær funksjon, og til slutt den tredje gruppen representert av fruktbarhetsfunksjonen (bønder og håndverkere). Selv om Dumézils arbeid i stor grad har hjulpet utviklingen av sammenlignende religionsstudier har populariteten av hans teser også ført til at mange har

glemt at andre tankesystemer finnes. Disse kunne i så fall kanskje gi svar på problemer som Dumézils system ikke har klart å løse.

I boka *La religion cosmique des Indo-Européens* av Jean Haudry demonstrerer forfatteren tilstedeværelsen av en felles indoeuropeisk kosmologi. Han tror denne kan være eldre enn den tredelte ideologien, men det betyr ikke nødvendigvis at den er uforenlig med den. Ifølge forfatteren skulle opprinnelig verden og tiden ha blitt sett på som et passerende døgn (og døgnet som en homologi til året), delt i fire ulike deler, representert av tre himler som dreide om jorden:

- dagshimmelen, ledet av guden *deyw-ó, "himmelguden" kjent som *Tīwa- blant german-

ske folkeslag. Dets innvånerne er kalt *deywōs (*tīwa-) og har ingen makt over natten. Fargen på himmelen er hvit[1].

- Like lang som dagen er nattehimmelen, og den er styrt av *Varuna* og *Asuraene* i India, *Wōdāna og hans ville jegere i den germanske verden. Himmelen fremstilles som den svarte fargen.

- Den gryende og demrende himmel, *rēgwos-. Morgenrøden som markerer bruddet mellom nattehimmelen og dagshimmelen blir styrt av daggryens gudinne (den germanske *Austrōn), eller en gruppe av gudinner som kan identifiseres til den røde fargen[2]. De er den urolige tidens skapninger. De føder verden ved dagry og dør i demringen. Som et mytisk begrep er døgnet identisk med et år. Det er derfor disse gudinnene som oftest er identifisert året (som den greske Hera).

De tre himlene kan oversettes til de forskjellige greske tidsalder: opprinnelsens ginnungagap (Ouranos svarte natt), den gylne tidsalder (morgenrøden), sølvalderen (den hvite dagen), bronsealderen (rød demring) og jernalderen (tidsalderen vi er i nå, begynnelsen av en ny mørk tidsalder). Himmelens tre farger fikk en duméziliansk funksjonell betydning først senere. Den hvite, røde og svarte fargen

representerer de tre funksjonene. I dette skiftet fra kosmisk til sosial organisering ble de kosmiske guder tildelt de forkjellige funksjoner. Gudene for nattehimmelen og dagshimmelen (de to viktigste himler) ble i nesten alle europeiske religioner de to høyeste gudene. Det er derfor den første funksjonen har to sider, en lys og en mørk (*Mitra/Varuna*, *Tyr/Odin*, *Dagda/Ogme*).

I denne "årsreligionen" sammenlignet indoeuropeerne handlingen for tilblivelsen av en helt med en reise igjennom natten der målet er å nå morgenens etter (et bilde assosiert med denne handlingen er kalt "å bli et år"). Denne ferden igjennom natten blir ofte beskrevet som "en ferd igjennom vintermørket". Mørket blir som oftest representert med vann. Denne ideen kommer til uttrykk i den litauiske visen *Lalo* som blir sunget Østernatten (den hvite årstidens daggr) av de unge som gikk fra hus til hus:

*Hard er stien, for de som skal synge
Lalo
De må gå i den mørke natten
De må gå i den svarte gjørma*[3]

Haudry sammenligner hendelsene der Beowulf og Breca må kjempe mot hverandre i vann og den uhedlige islandske helten Grettir, som må krysse en elv om natten for å drepe et troll[4]. I boka *L'aurore Celtique* dokumenterer forfatteren Philippe Jouet at denne ty-

pen eventyr i stor grad finnes i keltiske myter. På et guddommelig plan ville dette systemet forklare hvorfor månen er hankjønn/maskulin i keltiske, germane og baltiske språk. Månen ville vært den første helten som med hell krysset den kosmiske natt.

Som tidligere nevnt er målet med disse vinterreisene igjennom vann å nå landet på den andre siden [av året]. Dette er den lyse verden til de solare guder, som på den greske øya for de velsignede[5], den lyse øya Achilles[6] besøker, eller de øyene som ligger langt borte, besøkt av de irske helgener på deres *Imrama*. I keltisk tradisjon er Tuatha De Dannan sagt å befinne seg nord i verden, et sted hvor visdom og kunnskap har sin opprinnelse. På samme viset går druider og noen helter (som Cuchulainn) til øya Alba, den hvite øy, for å fullføre deres lære. I tillegg forsvinner ulveguden Apollon seks måneder hvert år, fra et solverv til det andre, hvor han holder til i Hyperboreanske land.

Siden solargudenes verden representerer udødelighet kan bare visse menneskelige helter eller sosiale klasser nå den. Enten symbolisk ved å utføre store dåder (som Beowulf eller Einherjene som "begunstiger den solare udødeligheten i Valhall ved Odins side"[7]), eller mer direkte ved hvordan kroppen deres blir behandlet etter at døden har inntruffet. I overensstemmelse med deres handlinger må de da følge "gudenes veg", som er solar, eller "forfedrenes

veg", som er nattlig. Slik blir heltene eller høvdingene brent opp, noen ganger i skip (noe som ikke er overraskende, for å oppnå udødelighet må de krysse vannet), og røyken som stiger opp vil lede dem på veggen. De andre blir delaktige i forfedrekulten og begraves[8]. Noen ganger blir alle kremert, slik som hos de baltiske folk[9], men retningen røyken tar vil vise hvor sjelen drar: til guds herredømme hvis den går oppover, eller til djevelen hvis den går sidelengs. Muligheten for to forskjellige ankomststeder etter døden kan delvis forklare hvorfor de to måtene å behandle lik på hadde samkvem blant germanske og keltiske folk.

Vi kan se at ild er et grenselement. Det er et solarelement som forklarer dets tilstedeværelse i nesten alle indoeuropeiske fester, særlig ved solverv og vårfestene. Å krysse denne grensen gjør at man når gudenes herredømme (årets lyse side). Ifølge denne ideen er Bifrost, beskyttet av dens røde farge som er ild, sterkt nok til å frastøte jotnene, mørkets krefter, fra å krysse broen og invadere Åsgård[10]. Ilden som omkranser Brünnhilde er også et slikt grenseelement. Denne guddommelige skikkelsen vil avsløre runenes hemmeligheter til Sigurd etter at han hopper over ilden. Balder har sitt eget likbål. Denne guden drar til Hel og kommer tilbake etter den lange kosmiske natten Ragnarok. Herakles skjebne følger dette mønsteret også. Han blir kastet på

"Denne guddommelige skikkelsen vil avsløre runenes hemmeligheter til Sigurd etter at han hopper over ilden"

likbålet etter at han har utrettet hans store dåder og hans ferd til underverdenen[11]. Vi kan også legge merke til at navnet hans er knyttet Hera. Tradisjoner der man kaster hekser og andre dokker på bålet ved sommersolverv finner man rundt om i europeiske land, og kan være en levning av denne historien.

Vi har nå sett at både Balder og Herakles blir brent og at begge er knyttet til det kosmiske året. Forfatteren Dumézil trekker fram en eldgammel tradisjon fra Alsas i boka *Loki*[12]. Ved sommersolverv setter en gruppe menn (kvinner er formelt utestengt fra denne handlingen) fyr på et hjul laget av strå som de deretter kaster ned bakken mot elven Mosel. Hvis den synker i elven tas det som et godt tegn på året som kommer. Dumézil sammenligner dette flammehjulet med et ossetisk ritual. Her har et lignende hjul, enten av ild eller jern, sin egen vilje og dreper helten

Soslan, den ossetiske varianten av Balder. Ifølge Haudry representerer dette flammende hjulet solens gang over himmelen på et år[13]. Den greske helten Ixion blir naglet fast til et slikt hjul for å ha forsøkt (og feilet) på å erverve gudenes udødelighet.

Oversatt av Vegard Chapman
Vegard.Chapman@Kultorg.No

NOTER

1. Haudry, Jean (1987). *La religion cosmique des Indo-Européens* (s. 6-7). Milano : ARCHÈ
2. Haudry (s. 288)
3. Haudry (s. 250)
4. Haudry (s. 14)
5. Haudry (s. 194)
6. Haudry (s. 239)
7. Haudry (s. 226)
8. Haudry (s. 229)
9. Jouet, Philippe (1989). *Religion et mythologie des Baltes* (s. 162). Milano : ARCHÈ
10. Haudry (s. 225)
11. Haudry (s. 210)
12. Dumézil, Georges (1986). *Loki*, 3e ed. (s. 184). Paris : Flammarion
13. Haudry (s. 132)